

Per Thott og hans efterkommere (eller: Gravmælet, som endte i et bryggers)

Af Jørgen Engholm

Meget af det, vi har tilbage fra fortiden, er utvivlsomt skabt af forfængelighed. Tænk, om vi skulle have undværet alt det, mennesker i tidens løb og over hele jorden har efterladt sig, fordi de ville sikre sig et eftermæle »til evig tid, og så længe verden står«, som man yndede at skrive for 2-300 år siden.

Denne forfængelighed har ganske vist ytret sig mere eller mindre åbenlyst op gennem historien. Ikke alle kulturer har bygget pyramider eller jættestuer for stormandsslægter. I 1980-erne hylder de fleste vel snarere den livsholdning, der kommer til udtryk i anonyme fællesgrave.

Tidsånd er altså (bl.a.) noget, der kan aflæses på den måde, folk har begravet deres døde på. Tiden efter reformationen op til ca. 1800 er typisk i så henseende. Det var først og fremmest adelens, den privilegerede overklassens og storgodsernes glansperiode, hvor det, iflg. Thomas Kingo, gjaldt, at »Vælde og visdom og timelig ære / højt over andre kan hovedet bære«.

Det var i dette tidsrum, vore kirker udsmykkedes med pompøse stenmonumenter over alvorstunge herremænd i panser og plade og deres fru-

er i fløjls og silke, omgivet af anevåben som bevis på velbyrdighed. I særlige tilfælde gik man et skridt videre og indrettede et helt mausoleum som det pragtstykke, general Eickstedt, den tidligere minister og overhofmester, bekostede under tårnet i Ringe kirke. Men det var så sent som i 1776, og da generalen selv fandt fred i sin marmorsarkofag i 1801, var det kun 4 år, før sådan statusbegravelse inden for kirkens mure blev forbudt for alle andre end kongelige.

Det følgende vil imidlertid komme til at handle om baggrunden for et andet bemærkelsesværdigt monument med hjemsted i Ringe kirke: det Thottske epitafium fra 1617, hvor den omtalte gravskik endnu florerede uindskrænket i sogne med adeligt herskab. Det er samtidig betragtningen om en højst usædvanlig medfart, der senere (for kun 25 år siden) overgik epitafiet, da det havde i det, der før var skolelæreren bryggers på den anden side af kirkehegnet.

Men fortællingen tager sin begyndelse for henvend 400 år siden - på Boltinggård, da denne første gang toner frem i historiens lys i herremanden Peder Thotts besiddelse og

Det Thottske Epitafium

måske netop grundlagt som hovedgård af ham. I hvert fald havde han travlt med at udvide bedriften ved nedlæggelse og mageskiftning af gårde i Boltinge, Kellerup, Ringe o.s.v. - på bøndernes bekostning. På den baggrund er man ikke tilbøjelig til at tro på den gamle overlevering: at det skulle være den dynamiske jorddrot, der har stået model til talemåden om »Per Tot«, anvendt om en »enfoldig og forsaugt person, genstand for overbærenhed«. Beskrivelsen passer dårligt på en kongelig lensmand, som Peder Thott var på Bergenshus i Norge, før han i 1590 vendte hjem til Boltinggård.

I Ringe kirke satte han med renæssance-alteret fra o. 1600 et varigt minde over sig selv og sin ægtefælle Birgitte Skram samt (med våbenskjoldene på de to alterfløje, der kan slås ud) over de navnkundige slægter, de tilhørte - to af Danmarks ældste.

Næste generation satte imidlertid et nok så iøjnefaldende præg på sognets kirke - og på bybilledet - da tårnet med de 4 svungne »Chr. IV-stil«s gavle rejstes til afløsning af de gamle bindingsværks. Dette tårnbyggeri er et interessant træk i sognets historie og tillige et vidnesbyrd om genbrugsøkonomi anno 1614. Før den tid sad stenene nemlig i den middelalderlige Rynkebygård. Denne lod Christian Thott rive ned, da han havde lagt gården ind under sit domæne, og af materialerne opførtes (foruden kirketårnet) en ny tidssvarende hovedbygning hjemme på Boltinggård, et renæssancehus, som atter forsvandt i midten af forrige århundrede.

I øvrigt er Chr. Thott den centrale skikkelse i denne beretning, for det er over ham, det Thottske epitafium er rejst. Inden da havde han imidlertid nået at gøre karriere som hofkavaler, officer i fremmed krigstjeneste og til sidst som lensmand - som det måtte forventes af én, der på den tid var født til at »bære gyldne kæder«. Det klassiske mønster fuldbyrdedes, da han i 1604 overtog fædrene

godset og giftede sig standsmæssigt med Sofie Belov fra Spøttrup. At den nye frue på Boltinggård viste sig at være en begavet og selvstændig personlighed, var vel derimod ud over det sædvanlige. Men det er interessant at bemærke, at hverken ægtemand eller »etikette« tilsyneladende har lagt hindringer i vejen for den viljefaste dames udfoldelsesmuligheder. Måske hænger dette sammen med, at hun blev enke så tidligt, ville man kunne indvende (allerede som 27-årig efter 11 års ægteskab). Og hun undlod at sætte sin uafhængighed over styr ved et nyt giftermål.

»Fromme, stærke kvinder« (af »god familie« som Karen Brahe eller Leonora Christina Ulfeldt) lader til at have gjort sig så stærkt gældende i det 17. århundrede, at de fortjener påskønnelse af en senere tids feminist. En af disse indflydelsesrige damer var altså Sofie Belov til Boltinggård. Gennem en åbenbart målbevidst opdragelse indpodede hun sine tre børn en anelig lærdom og åndelig tilskyndelse. Stærkest viste denne påvirkning sig hos den højt begavede Birgitte Thott, der vandt ry som »Danmarks lærdeste fruentimmer«, en udtalelse tillagt ingen ringere end Ludvig Holberg. Andre kaldte hende »sit køns og sit århundredes sande prydelse«, og Danmark lykønskede til i hende at have frembragt »den 10. muse«.

Årsager til al denne virak fra tidens lærde og galante herrer var Birgitte Thotts oversættelser til modersmålet fra adskillige fremmede sprog, først og fremmest af oldtidsfilosofen Senecas skrifter fra latin, »for sin tid et vidunder«, påstås det. Mest bemærkelsesværdigt og avanceret var det måske dog, at hun tilegnede dette oversættelsesværk til sine med søstre, der ikke selv kunne latin: »Lader det ikke afholde Eder fra at læse ..., at I ere af det kvindelige Køn, for hvilken Lærdom agtes for unyttig, om ikke skadelig«. Mener nogen ud af dette at kunne ane spiren til en »rødstrømpe« 300 år forud for sin tid, bliver de dog nok skuffede, når hun pålægger sine kønsfæller »af de Vises nyttige Lærdomme at lære med Lyst at holde sig inden for den kvindelige Blufærdigheds, Sagtmodigheds og tilbørlig Lydigheds Grænser«.

Det er - ud fra en lokalhistorisk betragtning - en fascinerende tanke, at Boltinggård i en kort årrække var hjemsted for et helt lille privatakademi med alt det, man på den tid forstod ved europæisk dannelse. Her sad den unge adelsdame og tilegnede sig bl.a. på egen hånd de 4 moderne europæiske hovedsprog - til en begyndelse. Efter 10 års barnløst ægteskab (med Otto Gjølke til Tureby på Sjælland) fulgte hun moderens ek-

sempel og helligede resten af sit liv til studier.

Henrik Thott

Medens den gamle adelsslægt således blomstrede i åndelig henseende »på spindesiden«, kneb det for broderen Henrik Thott at tage vare på den materielle del af arven. I hans ungdom tegnede ellers alt til succes, begunstiget som han var med alle de fordele, der fulgte med at høre til »de rige, de dannede og de begavede« i datiden. Han studerede udenlands, fik høje embeder, og af jordegods rådede han (så længe de gode tider varede) over Boltinggård og Rynkebygård med bøndergods foruden slægtens anselige besiddelser i Skåne.

Tilsvarende stor blev derfor nedturen, da den satte ind - af grunde, Henrik Thott personlig var uden skyld i. Svenskekrigen kostede ham hans godser øst for Øresund, og den uhyggelige krise derefter berøvede ham resten, indbefattet hans embede som amtmand. Boltinggård var

(1666) det sidste, han gav afkald på. Derefter levede han - respekteret, men ruineret - af kongelig nåde og barmhjertighed, skønt det iflg. overleveringerne var kongen (den nu ene-vældige Fr.III), der stod i gæld til ham.

Han blev den sidste mandlige ætling i den fynske linie af den navnkundige familie. I hans personlige tragedie indgik nemlig også svære familiesorger. Af 5 børn døde de 4 som små. Kun en datter, som var sindssyg (angiveligt p.gr.a. krigen), overlevede ham.

Tilbage som minde om en svunden storhed blev kun et par gravsten i Ringe kirke. Den ene, i beskeden størrelse, som endnu sidder indmuret i nordkappellets østmur, fortæller, at »her ligger begravet ærlig og velbyrdige Mand Henrik Thott til Boltinggaard, ... med sin kjere Frue -«. Derefter nævnes de 3 ægtefæller Lis-

Berthe Rosenkrantz

beth Hvidtfeldt til Hagested, Mette Rosenkrants af Rosenholm og Bere-

te Friis af Ørbæklunde. Indskriften passer imidlertid, så vidt vides, kun på de to første hustruer, om hvem det oplyses, at de døde i 1638 og 1647 som 22-og 39-årige. Derimod blev teksten aldrig fuldendt for Henrik Thotts og Berete Friis's vedkommende. For dem gik det nemlig helt anderledes end forudset, da stenen blev hugget: ingen ved, hvor eller hvornår de døde i deres elendighed.

Men nu det egentlige Thottske epitafium, som vel var tænkt som hele slægtens (Boltinggård-liniens) monument i Ringe kirke: Når man i dag betragter dette monstrøse udstyrstykke i byens museum, lidet standsmæssigt indeklemt i det tidligere bryggers i den gamle organistskole, så kommer man let på den tanke, at her er føjet spot til skade for den fordums stormandsslægt, der kaldtes »de prægtige Thotter« i deres velmagtsdage.

Så vidt kom det i 1955, da de rustne jernankre ikke kunne holde klossen oprejst mere. Under stort postyr styrtede det til jorden, og på sin gamle plads kom (kommer) det aldrig op at stå mere. For kirken havde nu fået dagslyset tilbage gennem det østre vindue i nordkapellet, der havde været blændet siden 1617, og det er ikke for meget sagt, at der i menigheden var udbredt tilfredshed med at slippe af med »skrumlet« - af en og anden måske endnu opfattet som et

dominerende levn fra herremandsvældets dage.

Under omstændigheder, der mindede om en hemmelig bortførelse i ly af mørket, genrejstes den besværlige sandstenskæmpe »midlertidigt« i det lavloftede museumsbryggers - uden Nationalmuseets velsignelse, men (senere) med kirkeministeriets godkendelse af den fuldbyrdede kendsgerning. Her kom nu de to store uproportionerede kvindeskulpturer (»troen« og »håbet«) til at virke endnu mere overvældende end i kirken, og man har forståelse for den anekdote, der fortæller, at Sofie Belov og Birgitte Thott, som havde stået model for billedhuggeren, blev så fornærmede over det uhyrlige resultat, at de ikke ville have mere med sagen at gøre. Derfor blev den sorte marmortavle aldrig udfyldt med den inskription, den var tiltænkt.

Hvem denne billedhugger var, kender vi intet til, ud over at han også må have været på færde i Fraugde kirke omkring ved samme tid. Slægten Marsvins gravmæle (fra Hollufgård) ligner i en sådan grad, at der næppe kan være tvivl om, at de to adelsmonumenter er udgået fra samme værksted.

Skorter det som antydte på smagfuldhed, er epitafiet til gengæld et museumsbesøg værd for folk med interesse for genealogi og heraldik.

Det er et farverigt stykke middelalder- og renæssancehistorie, der kan læses ud af de 32 våbener for danske uradels-familier: Skram, Bielke, Krabbe, Bille, Rosenkrants, Sparre, Rantzau, Brok og Trolle m.fl.

Således kan der selv på ydmyge steder som i bryggerset i en stråetækt

almueskole gemme sig overraskelser af mere end lokalhistorisk interesse. - Men velbyrdige Christian Thott med de ærværdige aner ville nok have græmmet sig over forvisningen fra den kirke, han selv havde ejt og sat sit umiskendelige præg på - uden at skulle tage hensyn til demokrati og menighedsrådsbeslutninger.

KILDER:

Hans Leerbech: Forsøg til en Beskrivelse over Ringe Sogn

H.M. Henriksen: Ringe Sogn

Dansk biografisk Leksikon

Illustreret dansk Litteraturhistorie, bd. 1

Danske slotte og herregårde, bd. 7

Aage Fasmer Blomberg: Fyns vilkår under svenskekrigene